

Suomen Akatemian rahoitus, kansainvälisyys ja julkaiseminen

Marjo Kaartinen

TIETEESÄ
TAPAHTUU
44
ONNENVAIHTU

Emeritusprofessori Juhani Pietarinen ruotii *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 8/2005 Suomen Akatemian rahoituspäätöksiä ja niiden perusteita. Olemme varmasti kaikki yksimielisiä siitä, että läpinäkyvyys kaikissa akateemisissa valintaprosesseissa on hyväksi. Pietarinen esitti kuitenkin etenkin kansainvälisyydestä ja määrällisyydestä joitain sellaisia näkemyksiä, jotka mielestäni kaipaavat keskustelua.

Pohjimmitaan Pietarisen artikkelissa on kyse ansioituneisuuden mittareista tai niiden käytön kyseenalaisuudesta Suomen Akatemian päätöksissä. Hän ei pyri vertailemaan rahoitusta saaneiden ansioita niihin, jotka jäivät ilman rahoitusta vuoden 2005 kevään Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan päätöksissä. Näin ollen hänen analyysistään ei pitäisikään lukea kilpailuasetelmaa "voittajien" ja "häviäjien" välillä, vaikka se tuntuisi kuitenkin rivien välissä olevan ilmassa. Pohdin seuraavassa kahta aspektia, jotka nousivat Pietarisen tekstistä korostuneesti esille: kansainvälisyttä ja määrää kriteerinä.

Pietarinen ihmetteli rahoitettujen tutkijoiden vähäistä kansainvälisten julkaisujen ja konferenssiesitelmien määrää. Varmasti enemmän, nopeammin ja paremmin olisi erinomaista meil-

le kaikille. Ajattelen Pietarisen tavoin, että kaikkien tutkijoiden tulisi olla "kansainvälisiä", mutta mitä kansainvälisyyden oikein tulisi olla?

Pohtiessaan kansainvälistä julkaisemista ja tässä tapauksessa etenkin rahoitusta tai viran saaneiden heikkoa suoriutumista, Pietarinen ei ota huomioon julkaisutyyppien ja -foorumien eritasoista vaativuutta. Mielestäni ulkomailla julkaistun yhden referoidun monografian kirjoittaminen pitäisi nähdä vaativampana kuin yhden referoidun ulkomailla julkaistun tai peräti kotimaassa julkaistun referoimattoman artikkelin kirjoittaminen. Toki on myös vaativampaa kirjoittaa laadukasta tieteellistä tekstiä vieraalla kielellä kuin äidinkielellä.

Käytännössä on niin, että päätämme oman alamme mukaan painotammeko ehkä puolen vuoden tai jopa vuoden työn vaativaa artikkelin kirjoittamista vai keskitymmekö laatimaan vuosikausien työn vaativaa monografiaa. On aloja, joilla erityisesti monografioita arvostetaan ja joilla juuri kirjoja kirjoittamalla osallistutaan tieteelliseen keskusteluun. Tämä pitää ottaa erilaisissa arvioinneissa huomioon. Esimerkiksi oma alani historia on selkeästi tällainen. Hakijoiden vertailu eri alojen kesken on epäilemättä tavattoman vaikeaa, koska alat ovat erilaisia ja perinteet niillä vaihtelevat.

*

Pietarinen näkee kansainvälisyyden lähinnä vieraskielisinä artikkeleina ja konferenssiesitelminä. Itse määrittäisin kansainvälisyyden ankarammin ulkomailla tapahtuvaksi ja vain harvoin sisällyttäisin mukaan kotimaassa julkaistun. Ehkä kriteerinä pitäisi olla se, onko julkaisu todella kansainvälisesti liikkuva, mutta subjektiivisuuden armoilla siinäkin ollaan. Pietarinen ei mainitse, onko hän laskenut mukaan kaikki ei-kotimaankieliset julkaisut vai onko hän poiminut kansainväliseksi vain hakijan itsensä ankarammin kansainvälisiksi luokittelemat (siis mahdollisesti ulkomailla julkaistut) tekstit. Ilmielävä elämä on opettanut, että varsin kirjava tuntuu olevan käytäntö siinä, mitä kehtaa referoiduksi ja kansainväliseksi kutsua. Tästä syystä Suomen Akatemiakin pyrkii voimakkaasti ohjaamaan ansio- ja julkaisuluetteloiden sisältöjä. Sääntöjähän ei oikeastaan paljoakaan ole, mikä on myös eettinen ongelma.

Kansainvälisyyden pitäisi myös olla paljon muutakin kuin esitelmöintiä ja julkaisemista. Se ei saisi olla pakotettua ja pinnallista, vaan sen pitäisi olla oikeaa keskustelua tutkijoiden kesken, ajatusten vaihtoa. Ilman muuta kansainvälisyyteen pitää lukea myös tutkijan työskentely ulkomailla – johon Suomen Akatemia myös erinomaisesti kannustaa – enkä näe mitään syytä, miksi ns. kansallisten tieteiden edustajaa ei kansainvälisyys tässä mielessä kiinnostaisi.

*

Pietarisen analyysissä määrän painottaminen nousee ylitsevuotavaksi. Tiedän toki, että tämänkaltaisessa analyysissä on mahdotonta puuttua muuhun kuin määrään, mutta mielestäni olisi syytä pohtia laajemminkin meihin perinpohjaisesti iskostettua ajatusta kymmenittäin tai jopa sadoittain tieteellisiä julkaisuja tuottavan tutkijan tieteellisestä ylivoimaisuudesta suhteessa reppanaan, joka on laatinut – hatusta heittäen – viisitoista. Tokihan tiedämme, että oikeassa maailmassa ei kukaan viidellätoista pitkälle pötki, mutta pitäisiköhän miettiä uudelleen. Eikö olisi jo aika myöntää, että kukaan ei pysty kirjoittamaan saatikka ajattelemaan kovin lukuisia laajoja, syvällisiä, monografioita kymmenessä vuodessa?

Työskentelen parhaillaan Englannissa ja olen keskustellut aiheesta moneen otteeseen erilaisen tutkijoiden kanssa. Määrä on tärkeää täälläkin, mutta ehkä sentään vielä kohtuudessa, sillä väittäisin, että täällä tutkija, joka tehtailee lukuisia julkaisuja vuodessa, on epäilyttävä. Moinen

julkaisutahti ei ole nimittäin kenenkään mielestä mahdollinen, jos halutaan täyttää tieteen korkeat kriteerit.

Meidän pitäisi näin ollen painottaa arvioinneissa tutkimuksen laatua ja antaa tutkimusyhteisölle, mutta sepä onkin vaikea tempu. Tiedän mainiosti, että kyseessä on ikuisuusongelma ja ettemme koskaan pääse tietyillä ihmistieteen aloilla eroon julkaisujen tehtailusta, koska kilpailijalla on aina enemmän. Pitäisi kuitenkin. Pitäisi ryhtyä puppugeneraattorilakoon!

*

Tulen kehuneeksi työnantajaani, mikä voi myös kuulostaa monen korvaan epäilyttävältä, mutta sanottakoon kuitenkin, että mielestäni Suomen Akatemia on ollut oikealla tiellä pitkään pyrkinessään katsomaan ansioituneisuutta laajemmin kuin mittanauhalla. Iso kysymys tällä hetkellä sen sijaan mielestäni on se, että kaikki alat eivät tule Akatemian arvioinneissa käsitellyiksi samalla tavalla. Joillakin aloilla on käytössä arvioitsijaneelit, joillakin toisilla hakijat voivat hyvinkin joutua 'uhreiksi' saadessaan vihamielisen yksilöarvioitsijan. Tämä vaara vähenee paneeleissa, joten tähän olisi suotuisaa kiinnittää huomiota, kun Akatemian arviointikäytäntöjä mietitään. Samoin on äärettömän tärkeää, että kaikille aloille saadaan sukupuolijakaumaltaan tasaiset paneelit.

Akatemia on toiminut aktiivisesti pyrkinessään tasoittamaan naisten tutkijanuran isompia ojia ja on tässä osin onnistunutkin. Jos Pietarisen tulokset rahoitettujen tutkijoiden suoranaisesta määrällisestä heikkoudesta ovat paikkaansa pitäviä, Akatemia näyttäisi onnistuneen etenkin siinä, että arvioijat pyrkivät selvästi katsomaan tutkijan hakemusta kokonaisuutena eivätkä vain tuijottamaan tuotosten määrää. Pietarinen tosin tarkastelee vain rahoitusta saaneiden hakemuksia, ja pystyy näin ollen antamaan rahoituksen ulkopuolelle jääneiden laadusta ja kyvyistä vain tuntemiaan esimerkkitapauksia. On siis mahdotonta sanoa, olisivatko "hävinneet" olleet parempia määränkään suhteen.

Väittäisin myös, että naiseus ei ratkaise rahoituksen saannissa, vaan nimenomaan kokonaishakemuksen erinomaisuus. Jos naiset saisivat virat naiseudellaan, akatemiaturkijan virkoja lipsuisi naisille paljon taajempaan kuin nyt on näyttänyt käyvän. Nythän näyttää siltä, että yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimuksen toimikunnan virkapäätöksissä on vielä toistaiseksi mieheys ollut parempi ansio.

Uskon, että Suomen Akatemian toiminnassa on onnistunut erityisen hyvin se, että iso osa menestynyt hakemusta on tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelmalla ja hakemuksen tarkastelemisella kokonaisuutena tuleekin olla pääpaino. Tällöin ratkaisee muukin kuin mittanauhan käyttö ansioluettelon kohdalla. Tällöin saattaa tulla myös esiin sellainen kansainväli-

syys, jota myös kansainvälisesti kansainvälisenä pidetään. Ansioituneisuus on monimutkainen kysymys, eikä siitä pitäisi selvittää pelkällä numerologialla.

Kirjoittaja on akatemiaturkija, dosentti Turun yliopistossa ja työskentelee parhaillaan The Wellcome Trust Centressa University College Londonissa